



دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: حقوق بین الملل

عنوان:

مسئولیت بین المللی دولت ها در رابطه با حفاظت محیط زیست
خلیج فارس و دریای عمان

استاد راهنما:

دکتر نادر ساعد

استاد مشاور:

دکتر سید باقر میر عباسی

نگارش:

نیما نجارزاده هاچه سو

بهار ۱۳۹۱



*ISLAMIC AZAD UNIVERSITY
CENTRAL Tehran branch
Faculty of Law – Department of
International law group
Law M.A thesis
International law*

Subject:

*International responsibility of states for protection of the Persian Gulf and Oman
Sea Environment*

Advisor:

Dr. Nader Saed

Reader:

Dr. Sayed Bagher Mir Abbassi

By:

Nima Najarzadeh Hachesu

Spring 2012

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۷	بخش اول: مولفه ها مفهومی مسئولیت بین المللی حفاظت محیط زیست.....
۸	فصل اول: محیط زیست و آلودگی زیست محیطی.....
۹	گفتار اول: محیط زیست و انواع آن.....
۱۰	بند اول: مفهوم محیط زیست.....
۱۱	بند دوم: انواع محیط زیست.....
۱۳	گفتار دوم: آلودگی زیست محیطی.....
۱۳	بند اول: تعریف آلودگی.....
۱۴	بند دوم: انواع آلودگی.....
۱۶	گفتار سوم: آلودگی محیط زیست دریایی.....
۱۸	فصل دوم: حقوق بین الملل محیط زیست.....
۱۸	گفتار اول: پیدایش و تحول حقوق بین الملل محیط زیست.....

- گفتار دوم: اصول اساسی حقوق بین الملل محیط زیست در مورد آلودگی های دریائی..... ۱۹
- بند اول: تکلیف دولتها در حفاظت از محیط زیست از طریق تدابیر احتیاطی و پیش گیرانه..... ۲۰
- بند دوم: اصل تعهد به اطلاع رسانی، همکاری و کمک در مواقع آلودگی زیست محیطی ۲۱
- بند سوم: اصل مسئولیت پرداخت غرامت از سوی آلوده کننده محیط زیست..... ۲۳
- فصل سوم: مسئولیت بین المللی دولتها در حفاظت از محیط زیست..... ۲۴**
- گفتار اول: ابعاد و ارزیابی مسئولیت بین المللی زیست محیطی ۲۵
- بند اول: مسئولیت ناشی از نقض قواعد حقوق بین الملل..... ۲۵
- بند دوم: مسئولیت بین المللی ناشی از اعمال منع نشده ۳۲
- بند سوم: ارکان مسئولیت بین المللی دولت..... ۳۵
- گفتار دوم : آثار مسئولیت بین المللی زیست محیطی..... ۴۰
- بند اول : تعهد به توقف عمل مجرمانه و تضمین عدم تکرار..... ۴۱
- بند دوم : جبران خسارت..... ۴۳
- بخش دوم : آلودگی محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان و معاهدات مبنائی**
- مسئولیت دولتها در قبال آن..... ۵۴**
- فصل اول :خلیج فارس و دریای عمان و تحولات حقوقی آن..... ۵۵**

گفتار اول: اکوسیستم خلیج فارس و دریای عمان	۵۶
گفتار دوم: تحول حقوقی مسئولیت دولتها در حفاظت از محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان	۵۸
بند اول: خلیج فارس و دریای عمان بعنوان منطقه ویژه	۵۸
بند دوم: کنوانسیون ها و پروتکل های در رابطه با حفاظت از محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان	۶۱
فصل دوم : مسائل مربوط به مسئولیت بین المللی دولتها در قبال آلودگی نفتی و غیر نفتی	۶۸
گفتار اول: آلودگی نفتی	۶۸
بند اول: اکتشافات و بهره برداری	۶۹
بند دوم: آلودگی های ناشی از کشتی	۷۹
گفتار دوم: آلودگی غیر نفتی	۹۱
بند اول: آلودگی اتمی	۹۱
بند دوم: آلودگی ناشی از منابع خشکی محور	۱۱۰
بند سوم: آلودگی ناشی از تخلیه و حمل و نقل مواد زائد و خطرناک در دریا	۱۲۴
بند چهارم: آلودگی ناشی از ساخت جزایر مصنوعی	۱۳۲

- بند پنجم: آلودگی ناشی از هوا ۱۴۷
- بند ششم: مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در رابطه با حفاظت از محیط زیست در مخصصات
مسلحانه ۱۵۲
- گفتار سوم: حفاظت از تنوع زیستی و مسئولیت دولتهای عضو در این رابطه ۱۶۱
- بند اول: تنوع زیستی خلیج فارس و دریای عمان ۱۶۳
- بند دوم: مسئولیت و تعهدات دولتها در این رابطه ۱۶۵
- نتیجه‌گیری ۱۶۸
- منابع و مأخذ ۱۷۷
- ضمائم ۱۸۹

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

چکیده

خلیج فارس و دریای عمان با توجه به منابع غنی نفت و گاز و ویژگیهای زیست محیطی یکی از مناطق راهبردی جهان به شمار می آید. اما همزمان در معرض آلودگی و تخریب شدید قرار دارند. این آلودگی ها شامل آلودگی های نفتی و غیر نفتی همچون آلودگی ناشی از ساخت جزایر مصنوعی یا تردد کشتی ها می باشد. بنابراین برای حفاظت از محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان کشورهای منطقه کنوانسیون و پروتکل هایی را در این رابطه تصویب کرده اند و زمینه را برای مسئولیت بین المللی دولتها در قبال خسارت های وارده بر محیط زیست فراهم آورده اند. اما نبود یک مکانیسم ضمانت اجرایی مناسب باعث شده نتوانند از قابلیت آن در جهت اعمال حقوق مسئولیت بین المللی استفاده کنند و علیرغم گسترش برخی آلودگی ها که در قوانین و مقررات منطقه ای به آن مستقیما پرداخته نشده است این موضوع را پیچیده تر کرده است. بنابراین کشورهای منطقه در برخی موارد برای جبران این خلاء به تصویب کنوانسیونهای بین المللی روی آورده اند و ایران نیز به عنوان کشوری که طولانی ترین مرز دریایی را در منطقه دارد توانسته است قوانین مناسبی را در رابطه با حفظ و حراست آبهای منطقه وضع کند.

واژگان کلیدی :

خلیج فارس، دریای عمان، آلودگی، مسئولیت بین المللی، کنوانسیون کویت و پروتکل های آن،

کنوانسیون های بین المللی

مقدمه

اهمیت دریاها و اقیانوسها در حمل و نقل، شیلات، تامین انرژی، برخورداری از منابع عظیم معدنی و سهم آنها در برقراری توازن زیست محیطی بر همگان آشکار است. محیط زیست دریائی خلیج فارس و دریای عمان به علت شرایط اکولوژیک و بهره‌گیری نامناسب و یا نامتوازن که از این محیط و منابع آن می‌شود در مقابل آلودگی آسیب پذیر می‌باشد. خصوصیت نیمه بسته بودن خلیج فارس همراه با پایین بودن میزان جابجایی و تبادل آب با اقیانوس هند، کمبود میزان بارندگی سالانه و تبخیر بیش اندازه آب، به طور طبیعی ظرفیت خلیج فارس را در زمینه پخش، پراکندگی و خود پالایی آلودگیها محدود ساخته است. وجود مخازن عظیم نفتی در منطقه و به دنبال آن نقل و انتقالات نفت خام و فرآوردهای آن به سایر نقاط دنیا خود عامل مهمی در آلودگی آبهای منطقه است. احتمال خروج نفت از چاه های نفتی فلات قاره و یا برخورد نفتکشها با یکدیگر و فاضلاب پالایشگاهها و... عوامل مهمی در آلودگی نفتی محیط زیست دریایی منطقه به شمار می آیند.

اما وجود آلودگی های غیرنفتی آسیب پذیری منطقه دریائی خلیج فارس و دریای عمان را دوچندان کرده است. ساخت جزایر مصنوعی و آلودگی ناشی از ساخت آن که باعث بر هم زدن تغییر مسیر طبیعی جریان آب و وارد آمدن آسیب جدی به محیط زیست منطقه شده است. همچنین تمایل کشورهای منطقه به ساخت نیروگاههای برق هسته ای، می تواند باعث ایجاد آلودگی های شدید حرارتی و رادیواکتیوی شود. در این فرایند، تخریب محیط زیست و فراهم شدن زمینه های بالقوه آلودگی، چالشی برای رشد و توسعه اقتصادی در منطقه است. خلیج فارس که روزگاری از آن به عنوان «سبز دریایی که به هنگام روز، فیروزگون است و شب هنگام از آن آتش برجهد» نام برده می شد، اکنون به عنوان یکی از آلودترین مناطق دریایی جهان شهرت پیدا کرده است. به نظر می

رسد استمرار آلودگیها طی سالهای آینده به موازات استمرار بهره برداری از منابع آن، بیش از استانداردهای بین المللی باشد.

بنابراین حساسیت های راهبردی موجود در آن و تنش های سیاسی و نظامی و موضوعات اقتصادی، مسایل مهمی چون آلودگی های محیط زیست دریایی را تحت الشعاع قرار داده و خلیج فارس و دریای عمان را به یکی از آلوده ترین مناطق دریایی مبدل نموده است. با توجه به اهمیتی که محیط زیست دریایی دارد، اگر سازوکاری برای کنترل آلودگی وجود نداشته باشد زمینه نابودی آن فراهم خواهد شد. برای تحقق هدف حمایتی از آن، کنوانسیون های بین المللی و منطقه ای برای جلوگیری از آلودگی های دریایی تنظیم و تدوین شده است. تا بتوان باب مسئولیت بین المللی دولتها در رابطه با ایجاد آلودگی ناشی از نقض این تعهدات باز کند.

در این نوشتار به بررسی تعهدات موجود در رابطه با حفاظت از محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان خواهیم پرداخت و طبق اصول حقوق بین الملل، دولتهای ساحلی و غیر ساحلی در قبال خسارتهای وارده به محیط زیست چه مسئولیتی دارند؟ و آیا در این زمینه جبران خسارتی پیش بینی شده است. و در صورت جوابگو نبودن قوانین و مقررات منطقه ای وضعیت اجرای کنوانسیونهای بین المللی در منطقه چگونه است و در آخر نگاهی به قوانین داخلی جمهوری اسلامی ایران خواهیم کرد، به خاطر اینکه طولانیترین مرز دریایی را در خلیج فارس و دریای عمان در بین کشورهای منطقه را دارد و خود کنوانسیون کویت نیز کشورهای منطقه را به اهتمام وضع قوانین ملی قوی تشویق و ترغیب کرده است.

سوالات تحقیق

در این نوشتار سعی بر این است که به سوالات زیر پاسخ داده شود.

آیا موازین حقوقی موجود می تواند زمینه مسئولیت بین المللی دولتها را در رابطه با حفاظت از محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان به وجود بیاورد؟

دولتها باید چه اقدامات موثری را به منظور حفاظت از محیط زیست منطقه انجام دهند؟

آیا راهکار قوانین و مقررات منطقه برای جبران خسارت کافی است؟

آیا کنوانسیون کویت و پروتکل های آن پاسخگوی مشکلات امروز منطقه بودند و هستند؟

فرضیه های تحقیق

با وجود سابقه تصویب معاهدات منطقه ای حفاظت از محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان از ظرفیت آنها در جهت اعمال حقوق مسئولیت بین المللی تا کنون استفاده نشده است.

پیشینه تحقیق

در مورد حقوق مسئولیت بین المللی دولتها در رابطه با حفاظت از محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان هیچ تحقیقی صورت نگرفته است. اما در رابطه با شرح مواد کنوانسیون کویت و پروتکل های آن تحقیقاتی صورت گرفته است. و در این تحقیق به بررسی مسئولیت بین المللی دولتها در صورت نقض تعهدات منطقه ای و بین المللی که کشورهای منطقه آن را تصویب یا به آن ملحق شده اند می پردازد و انگیزه نگارنده از این پایان نامه این بوده در صورت وجود چنین الزاماتی پس چرا هنوز آلودگی به صورت قابل ملاحظه ای کاهش نیافته است و همچنین پرداختن

به برخی آلودگی‌ها که در کنوانسیون منطقه‌ای مستقیماً به آن پرداخته است و وضعیت کشورهای منطقه در قبال چنین آلودگی‌های چگونه است و در خیلی از مطالب فارسی موجود فقط به صورت اختصار به کنوانسیون کویت اشاره شده است که چنین معاهده‌ای وجود دارد.

روش تحقیق

در این تحقیق از روش تحقیق کتابخانه‌ای استفاده شده است. محقق کوشیده است تا علاوه بر استفاده از کتابها و مقالات فارسی مرتبط در این زمینه از منابع خارجی نظیر مقالات و کتابهای انگلیسی تا حدودی استفاده کند.

همچنین از پایگاه اینترنتی و اطلاعات موجود در دیگر منابع اینترنتی در حد زیادی استفاده شده است. اما عدم دسترسی با وجود پیگیری به دعوی که در رابطه با آلودگی‌های نفتی و غیر نفتی در منطقه مطرح شده است تحقیق در مورد این موضوع را مشکل کرد.

سازماندهی تحقیق

این پایانامه در دو بخش و پنج فصل تهیه شده است. بخش اول در رابطه با مولفه‌ها مفهومی مسئولیت بین‌المللی حفاظت محیط زیست است. این بخش شامل سه فصل می‌باشد که فصل اول آن، تعریف محیط زیست و آلودگی‌های زیست محیطی را مورد بررسی قرار می‌دهد و فصل دوم درباره حقوق بین‌الملل محیط زیست است و فصل سوم به بررسی مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در حفاظت از محیط زیست پرداخته است و بخش دوم در رابطه با آلودگی محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان و معاهدات مبنای مسئولیت دولت‌ها در قبال آن می‌باشد که فصل اول آن درباره خلیج فارس و دریایی عمان و تحولات حقوقی در منطقه است و فصل دوم مسئولیت و تعهدات دولت‌ها در

رابطه با حفاظت از محیط زیست خلیج فارس و دریای عمان را مورد بررسی قرار می دهد و همچنین به بررسی مسئولیت بین المللی دولت ها در رابطه با حفاظت از محیط زیست در مخاصمات مسلحانه پرداخته است.

بخش اول:

مؤلفه ها مفهومی مسئولیت بین المللی حفاظت از محیط زیست

فصل اول: محیط زیست و آلودگی زیست محیطی

محیط زیست در پرتو کارکردهای اجتماعی آن، بستری لازم و ضروری برای حیات جمعی است به طوری که وجود و بقای بشر، بسته به وجود و بقای آن است. از این رو، نه تنها داشتن شرایط بهینه محیطی، خود یک حق الهی، طبیعی و موضوعه برای نوع بشر است، بلکه لازمه و پیش شرطی برای استیفای سایر حقوق وی نیز هست. به همین دلیل، باید تاکید و دقت در فراهم ساختن زمینه های تحقق حق داشتن محیط زیست سالم و ایفای تکالیف و تعهدات عمومی ناشی از آن، بیشتر از سایر حقوق اساسی و بنیادین بشری در اعتقاد و رفتار انسانها و نهادهای حکومتی بروز و ظهور یابد.^۱

بدونه شک دهه های آینده حیات بشر دهه های حفاظت از محیط زیست و یا توسعه پایدار خواهد بود. امروز بشر متوجه عواقب زیانبار بهره برداری بی رویه از طبیعت و رها کردن انواع آلاینده در محیط زیست خود شده است. پیشرفت و توسعه عنان گسیخته و حساب نشده که با تخریب و آلودگی محیط زیست توأم است، عملاً پیشرفتی ظاهری است. اشخاص و کشورهای محدود از این پیشرفتها سود خواهند برد و سرمایه ها و ثروت های خود را چند برابر خواهند کرد اما طبیعت تخریب خواهد شد و آلودگی زمین، دریا، رودخانه، هوا و اتمسفر گسترش خواهد یافت. لایه ازن نازک و نازکتر شده و سایر امراض افزایش خواهد یافت. گونه های مختلف گیاهی و حیوانی برای همیشه نابود شده، کویرها و بیابانها گسترش یافته و زیباییهای طبیعت کاهش خواهد یافت. لذا در سرتاسر جهان تلاشهای گسترده ای برای بهره برداری بهینه از طبیعت و نظام بخشیدن و قانونمند کردن رابطه انسان و با محیط آغاز شده است.

^۱ ساعد، نادر، «حقوق زیست محیطی بشر»، انتشارات نشر دادگستر، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۹، ص ۳۲

گفتار اول: محیط زیست و انواع آن

محیط زیست به همه محیط‌هایی که در آن‌ها زندگی جریان دارد گفته می‌شود. مجموعه‌ای از عوامل فیزیکی خارجی و موجودات زنده که با هم در کنش هستند محیط زیست را تشکیل می‌دهند و بر رشد و نمو و رفتار موجودات تأثیر می‌گذارند.^۱ در محیط زیستی عوامل غیر زنده مانند خاک، آب، گازها و غیره به همراه جانداران وجود دارند. موجودات زنده با هم و با محیط غیر زنده خود ارتباطی متقابل برقرار می‌سازند. این ارتباطها برای بقای محیط زیست بسیار لازمند.

بدین ترتیب مشاهده می‌شود که محیط زیست همه چیز را در بر می‌گیرد. هم انسان و هم طبیعت و هم رابطه این دو را شامل می‌شود. در کلیه فعالیت‌های بشر تأثیر داشته و نیز از آن متأثر می‌شود. محیط یک موجود زنده عبارت است از فضایی که موجود زنده را احاطه کرده و از طریق روابط متقابل گوناگون با آن در تماس قرار دارد. به بیان دیگر، محیط را می‌توان مجموعه عوامل جاندار و بی‌جان دانست که، در یک فضای مشخص و در زمانی معین موجود زنده را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند.

با توجه به سیمای متنوع سطح کره خاکی و نیز طیف وسیع مسائل زیست محیطی، بایستی سعی گردد، تا تعاریفی کاربردی برای محیط زیست ارائه شوند. بدین منظور می‌توان، آن چه را که ما را احاطه کرده، بر ما تأثیر می‌گذارد و از ما تأثیر می‌پذیرد، بر سه بخش کلی تقسیم نمود:

۱- محیط طبیعی

۲- محیط اجتماعی

۳- محیط انسانی

که در ادامه به شرح آنها و همچنین تعریف محیط زیست خواهیم پرداخت.

^۱ -http://fa.wikipedia.org/wiki/محیط_زیست

بند اول: مفهوم محیط زیست

بعضی از نویسندگان از این که بتوان تعریفی جامع و حقوقی از «محیط زیست»^۱ ارائه داد، اظهار تردید کرده‌اند؛ چون مفهوم محیط زیست از نظر کشورها با توجه به اهمیتی که هر کشور به یکی از عناصر زیست محیطی می‌دهد، می‌تواند متفاوت باشد.

بنابراین محیط زیست در کلی‌ترین معنا، معنایی مادی و عینی است «که امکان زیستن و تداوم حیات را برای کلیه موجودات زنده‌ای که عملکرد درونی و فعالیت بیرونی‌شان به نحو سازمان یافته و هدفمند در حفظ موجودیت خود و امکان تداوم بقای خویش می‌باشد، فراهم می‌کند». چنین تعریفی بر تعریف مرحله‌ای از «محیط» به «زیست» پایه‌گذاری شده است: فضای مادی است که امکان زیستن و تداوم حیات را برای همه موجودات فراهم می‌کند. بنابراین، محیط که متشکل از اجزای زنده و بی‌جان است، در خدمت حیات جانداران است؛ که این حیات برای «همه جانداران» و نه فقط انسان است.^۲

با توجه به آنچه ذکر شد، اکنون به تعریف محیط زیست می‌پردازیم. یکی از نویسندگان می‌گویند: «محیط زیست عبارت است از هوا، آب، خاک، گیاه، جنگل، بیشه، مرتع، دریا، دریاچه، رودخانه، چشمه، آبزیان، حیوانات، کوه، دشت، جلگه، کویر، شهر و روستا (شامل کوچه، خیابان، ساختمان، اعم از تاریخی و عادی و کارخانه) و غیره».^۳

محیط زیست از لحاظ حقوقی، در اسناد قانونی مختلف تعریف شده است که صرفاً به برخی از آنها اشاره می‌شود، از جمله در مقدمه بیانیه کنفرانس استکهلم ۱۹۷۲ که جزو اسناد «حقوق قوام

^۱ - Environment

^۲ - ساعد، نادر، پیشین، ص ۴۲

^۳ - فیروزی، مهدی، «حق بر محیط زیست»، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران، ۱۳۸۴، ص ۱۵

نیافته» محیط زیست می‌باشد، بیان شده: «انسان شکل دهنده‌ی محیط زیست خود است، محیطی که به وی توانایی‌های فیزیکی و فرصت رشد معنوی می‌بخشد».^۱

تعریف جامع دیگری که از محیط زیست ارائه شده، در کنوانسیون مسئولیت مدنی خسارات ناشی از اعمال خطرناک در محیط زیست، مورد استفاده قرار گرفته است که براساس آن محیط زیست شامل سه بخش عمده زیر است:

- منابع طبیعی اعم از تجدیدپذیر و غیرقابل تجدید مانند: هوا، آب، خاک و کلیه جانوران و گیاهان و تأثیر متقابل این عوامل بر یکدیگر؛

- اموال و دارایی‌هایی که جزء میراث فرهنگی می‌باشند؛

- و مناظر و چشم اندازهای ویژه؛^۲

اگر بخواهیم یک جمع بندی از تعریف‌های فوق داشته باشیم، باید بگوییم:

«محیط زیست، به تمام محیطی اطلاق می‌شود که انسان به طور مستقیم و غیرمستقیم به آن وابسته است و زندگی فعالیت‌های او در ارتباط با آن قرار دارد».^۳

بند دوم: انواع محیط زیست

در این رابطه می‌توان محیط زیست را به سه بخش تقسیم کرد:

محیط طبیعی:

محیط طبیعی به آن بخش از محیط زیست اطلاق می‌شود که ساخته دست انسان نباشد. این بخش از

محیط زیست، هرچند به صورت گوناگون مورد دستکاری انسان قرار گرفته، ماهیت اصلی خود را

^۱ - فتائی، ابراهیم، «مقدمه بر شناخت محیط زیست»، چاپ اول، انتشارات مهد تمدن، اردبیل، ۱۳۸۶، ص ۲
^۲ - کیس، الکساندر، «حقوق محیط زیست»، ترجمه حبیبی، محمد حسن، انتشارات سمت، تهران، جلد اول، ۱۳۹۰، ص ۷
^۳ - فیروزی، مهدی، پیشین، ص ۱۲

همچنان حفظ نموده است کوه‌ها، دریاها، دشت‌ها، جنگل‌ها و مراتع طبیعی جملگی در زمره محیط طبیعی به حساب می‌آیند.

محیط اجتماعی:

کلیه کسانی که با آنان به نحوی در تماس هستیم، از خانواده گرفته تا همسایگان، فروشنده رهگذر همکار اداری، راننده تاکسی و خلاصه کسانی که بر ما تأثیر می‌گذارند و ما را تحت تأثیر قرار می‌دهند، تشکیل دهنده محیط اجتماعی ما می‌باشند. در این رابطه نه تنها افراد بلکه کلیه سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی نیز، بخشی از محیط اجتماعی ما را تشکیل می‌دهند.

محیط زیست انسانی:

محیط زیست انسانی عبارت است از آنچه که به دست بشر ساخته و پرداخته شده است. این بخش از محیط زیست را می‌توان محیط زائیده تفکر و تمدن نیز نامید. زیرا هر نوع دستکاری بشر در طبیعت حال چه به صورت تخریب و یا سازندگی، چه به صورت اراضی زراعی و یا مجتمع‌های صنعتی، زاده تفکر انسان است. تفکری که خود در یک نظام فرهنگی خاص شکل گرفته و ریشه در فرهنگ، فلسفه و تمدن چندین و چند هزار ساله یک جامعه یا محیط اجتماعی یک سرزمین دارد. پس آنچه که بشر می‌سازد، تجلی عینی مادی تفکرات اوست، بر مبنای تفریق فوق شهرها، روستاها، بنادر، فرودگاه‌ها، جاده‌ها و غیره جملگی در زمره محیط مصنوع یا انسان ساخت به شماره می‌آیند.^۱

^۱ - www.Niaze markazi.com/avticle/PDF/10005818.html